

Лажив свијет

Радован Караџић: Ситовација – лаки шаљиви комад)

Ситовација, како ју је Радован Караџић назвао “лаки шаљиви комад”, сваког читаоца а и могућег гледаоца, још на самом почетку ставља пред непремостиву тешкоћу. Она произилази из данашњег статуса њеног аутора. Његова судбина, као и судбина свих Срба и називи Срба, су стицајем околности, заувек повезане. Неће моћи да се пише о овом времену а да се не узме у обзир Караџић, као што се и његово књижевно дело не може читати а да се данашња историјска

ситуација нема на уму.

Веза је успостављена ево већ десет година, и свако, и онај коме је Караџић драг, као и онај коме је мрзак, ту везу види. Узрастање његово, од вође Срба у Босни, до симбола непокореног српства, које се и у географском и у духовном смислу прогони, ниподаштава, обесхрабрује, али које, у неком мистичном заносу не попушта, не може га избрисати из наше историје, ако наше историје буде. Због тога је читати нешто што је Караџић написао, и о томе доносити суд, мука и за пријатеље и за противнике, под условом да они желе да се њихово мишљење третира као објективно. Пријатељ жели да све буде, најбоље у књижевном смислу, да постоје поруке које надмашују оквире, у овом случају оквире “лаког шаљивога комада”.

Непријатељ је, такође, на великој муци. Њему није лако, како се обично мисли. Никада му нису довољне замерке на оно што је Караџић написао. Обично пође од ниподаштавања, то је најлакши пут, али се ускоро дође пред неумитну дилему: ако га одбацимо, не можемо да га критикујемо. Оно шта његово дело јесте остаје недодирнуто, а самим тим и неоцењено. Констатација: “нећу то дело да читам (гледам) јер је безвредно” једнако је по безначајности оном супротном “знам и без читања (гледања) да је добро”. Због тога многобројни Караџићеви непријатељи губе циљ. Треба одбацити све што је написао, али, како га одбацити ако се о томе нешто не проговори. И нађе се излаз у методи, коју су већ одавно марксисти почели да користе. Треба га прећутати. “Ми за њега и не знамо”. Он је недостојан наше толерантне пажње. О томе се још не говори и не пише, али верујем да ће доћи време да у политички ре35 чник “новосветских идеолога”, поред “толерантне пажње”, дође и појам “толерантне непажње” или толерантног игнорисања. Толерантан си према нечему јер га не сматраш уопште важним. Бацаш га у непостојање. Ситовација, за оне који о њој озбиљно желе да пишу, одмах отвара дилему: да ли је то лаки шаљиви комад, друштвена сатира или идеолошки памфлет? Сви ови елементи могу да се нађу у овом комаду.

У Ситовацији се они претачу један у други са јасном намером да се, у традицији добре сатире покаже, најпре неморалност а потом и бесмисленост једног друштвеног и историјског тренутка. У комаду се налази пет ликова. Три су активна, један је маргиналан, а један је у улози “бога”. Истина, малоумног бога. Малоумног бога једне малоумне епохе. Сам распоред ликова показује да су пишчеве претензије биле далеко веће од – да нам да једну веселу шаљиву слику припремања новог политичког “кандидата”. Мајсторовић (лидермејкер, како га Караџић назива) представник је старог комунистичког кадровика, који се, са читавом тевабијом својих другова у сенци, појављује као медијатор новог политичког полуколонијалног система. Радојица је, такође, лако препознатљив карактер. У њему, као што је приметио Жарко Команин, писац Поговора, имамо обновљени лик Давида Штрпца. Читава његова “прича” и дијалог са Мајсторовићем, а

касније и са Едијем “представником међународне заједнице” обрачун је са светом који му је стран. Најпре, обрачун са Титовим режимом и његовом способношћу да завлада колективном свешћу. Лик његове мајке је типичан за ликове “афежеовки” и скојевки широм Југославије, не само Босне.

Али, као у сваком лику “шерет-будале”, типу наслеђеном из светске књижевности, у току разговора са Мајсторовићем и Едијем, открива се да његова јуродивости скрива човекову упитаност у обесмишљеном свету. Еди, који треба да игра улогу колонијалног господара, “просветитеља”, заступника НСВ (Новог светског поретка), кроз некомуникативност (не зна језик), незналаштво (не зна ништа о народу у који је послан да га просвети) и суштинску глупост и трапавост, служи Карацићу да се подсмехне лажној причи о просветљивању и пацифизирању “дивљих Балканаца”, пре свега Срба. Еди доживљава свет као позориште лутака у коме је он мајстор који треба да их покрене. Но да ли је он то стварно? Карацић нам даје могућност да и Едија сведемо на лутку. И он је нечија играчка. У почетку невидљивог Мирзе, а после, кроз његову причу, и своје жене. Еди, ако се за тренутак гурне у други план, његова трагична функција у односу на Србе, претвара се у карикатуру. Празан, поучен да барата са неколико израза које и не разуме, жели да реализује слику света, коју, видимо и сам добро не схвата. Карацић га претвара у будалаша којим се невидљиви Мирза поиграва. Добриша (већ именован одређен), феминизирани блесо, познат из босанских касаба и србијанских паланки, отвара могућност да се овај “лаки комад” приближи театру апсурда.

Такорећи још на почетку утврђивања Радованове подобности, отвара се могућност да Добриша дође у жижу Едовога интересовања. Иако су сви ликови конципирани кроз гротеску, ипак је Добриша у том смислу најдорађенији. Занимљиво, та дорађеност је постигнута минималним средствима. У ствари само једном карактеристиком – он је блесавко. У књижевности тај тип није непознат. Али, пошто се овде не ради само о књижевности, већ и о својеврсном књижевном памфлету, у њему можемо препознати понашање, данас актуелно у нашем народу, које бих назвао нојевским оптимизмом. За њега је све лепо, весело, занимљиво итд. Његова главна особина је, да он нема представу о реалности. Све што се збива, све је занимљиво. Он воли кад је “ситовација”, кад се нешто дешава. Живот је за њега нешто што не ремети свет у коме он живи. Ситовација, политички заплети, национални потреси, крвопролића, све то он посматра као нестварност. Као неку игру. Као неко збитије у коме он учествује као гледалац. Не знам да ли је то и сам Карацић приметио, али у том лику постоји нечег дијаболичног.

Нечег што обесмишљава божји, реални свет. Ситовација, (појам, за који Ж. Команин тврди да га је Карацић измислио) једина је покретачка снага у том свету где су јунаци стварност прихватили као нестварност, као драмско збитије. Нико од њих није спреман да се сусретне са реалношћу. Игра је излаз у коме се скида лична одговорност. Мајсторовић се игра моћи. Иако везан за новац он је гладан моћи. Радојица, који на први поглед и не постоји, открива да је вавек био значајан фактор у свом митском свету. Он је једини лик који се развија јер кроз разговор са Мајсторовићем и Едом, почиње да се суочава са светом. Из разговора са њим он открива један универзум “малог човека”. По томе нас Карацић овде подсећа на Карела Чапека. У овом лаком комаду, садржане су тешке истине. Све кроз смех, мрачни путеви су откривени, бесмислености обнародоване.

Свет није оно о чему се говори. Говор служи да се сакрије истина. Свет је анти свет. Свет из огледала. Миротворци су ратници, човекољупци уништитељи човечанства.

Не боји се без разлога Радојица хуманиста. “Траже човека. Круже околу, овако као што си ти кружио да нађеш кандидата, тако ти и они круже околу и траже човека. Зууууууу, зууу, зууууу, само зује око тебе. Кад га нађу, устреме се на њега, ко кобац на врапца.” Ситовација надраста своју драмску и књижевну функцију. Она није књижевно дело, или, није само књижевно дело. Ја

сам је читао као дијагнозу стања у коме се налазимо, али и као знак неуништивости нашег менталног здравља. Отпор обесхрабрењу и обесмишљавању. А то сам увек сматрао основном функциом књижевности: охрабрити, и доклати истину.

Не желим да дајем закључке, пошто је овде реч о позоришном комаду, мислим да ће се његов квалитет видети тек на сцени.

На Преображење 2002. г.